TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN HEDEFLERİ: 2040 VİZYON BELGESİ ÜZERİNDEN İÇERİK ANALİZİ[*]

Turgay DÜĞEN[**]

Özet: Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girdiği dönemde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan Ankara'ya yapılan ziyaretler ve Ankara'dan da bu ülkelere gerçekleşen ziyaretler sonrasında 30 Ekim 1992 tarihinde Ankara'da Devlet Başkanları Zirvesi toplanmıştır. Bu dönemden itibaren Türk Dış Politikası için bağımsız Türk devletlerini merkeze alan bir Türk Dünyası yaklaşımı oluşmuştur. Türk dış politikası için yeni bir alan olan Türk Dünyası 2009 yılında uluslararası bir örgüt olan Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Teşkilatı (Türk Konseyi)'nın kurulmasıyla yeni bir aşamaya geçmiş, Örgüt'ün adının 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmesi ile eş zamanlı olarak yaşanan gelişmelerle birlikte kurumsallaşma süreci hızlanmıştır. 12 Kasım 2021 tarihinde TDT'nin 8. Zirvesinde ilan edilen 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesiyle birlikte TDT geleceğe yönelik bir stratejiyi ve perspektifi de ortaya koymuştur. 1992 Ankara Zirvesi ile başlayan ilişkilerin 30 yıllık mirasının 2040 yılına taşınma süreci hem Türk dış politikasının Türk Dünyası yaklaşımının hem de Türk devletleri arasındaki ilişkilerin evrimini yansıtmaktadır. Bu süreç istikrarlı ve ritmik bir ilerleme şeklinde gelişmemiştir. Bölgesel, uluslararası ve Türk dış politikasındaki gelişmeler ve değişimlerle birlikte zaman zaman aksayan, duraklayan bir süreç şeklinde ilerlemiştir. Türk devletlerinin dış politika yaklaşımlarının ve güvenlik-tehdit algılamalarının etkileri de süreç üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çalışmada TDT'nin 8. Zirvesinde kabul edilen 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi üzerinden TDT'nin hedefleri ile ilgili içerik analizi yapılacaktır. 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nin içerik analizi kapsamında 1992 yılından itibaren başlayan zirve toplantılarının ve Türk Keneşi, sonraki adıyla TDT'nin zirve sonuç bildirilerinden de faydalanılacaktır. Aynı zamanda ikincil kaynaklar olarak 2040 Türk Dünyası Vizyon belgesi ile ilgili yazılmış makale, analiz ve raporlardaki yaklaşımlar da değerlendirilecektir. Çalışmada 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nin tüm üye devlet başkanları tarafından kabul edilmiş olmasından hareketle, Belge'nin TDT'nin resmi hedeflerini ortaya koyduğu ve bundan sonraki süreçte atılacak adımların bu hedefler doğrultusunda olduğu varsayılmıştır. Ancak bununla birlikte 8. Zirve sonrasında gerçekleştirilen zirveler sonrasında imzalanan bildiriler ile Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesindeki hedefler arasındaki uyum da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dünyası, İşbirliği, 2040 Vizyon Belgesi*

Goals of the Organization of Turkic States: Content Analysis on the 2040 Vision Document

Abstract: Following visits from Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan to Ankara, and visits from Ankara to these countries during the disintegration of the Soviet Union, a Summit of Heads of State was convened in Ankara on October 30, 1992. From this period onwards, a Turkic World approach to Turkish foreign policy centered on independent Turkic states emerged.

The Turkic World, which is a new area for Turkish foreign policy, entered a new phase with the establishment of an international organization, the Organization for Cooperation of Turkic Speaking States (Turkic Council), in 2009, and the institutionalization process accelerated with the developments that took place simultaneously with the name change of the Organization to the Organization of Turkic States (OTS) in 2021. With the 2040 Turkic World Vision Document announced at the 8th Summit of the OTS on November 12, 2021, the OTS has also proposed a strategy and perspective for the future.

The process of carrying the 30-year legacy of relations that started with the 1992 Ankara Summit to 2040 reflects the evolution of both the Turkic World approach of Turkish foreign policy and the relations between Turkic states. This process is not a steady or rhythmic process. It has been a process that has been interrupted and stalled from time to time with the developments and changes in regional, international and Turkish foreign policy. The effects of Turkish states' foreign policy approaches and security threat perceptions also played a decisive role in this process. In this study, a content analysis will be made on the objectives of the OTS through the 2040 Turkic World Vision Document adopted at the 8th Summit of the OTS. Within the scope of the content analysis of the 2040 Turkic World Vision Document, the summit meetings that started in 1992 and the summit final declarations of the Turkic

[*] Bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından kabul edilen SBT2024/20-YEDEP nolu aynı başlıklı bilimsel araştırma projesinden üretilmiştir. Çalışmaya desteklerinden dolayı Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi'ne teşekkür ederim.

[**] Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, S.B.E. Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı, turgay.dugen@ohu.edu.tr

DOI :10.30546/100981.1.2024.0282

Council, later known as the OTS, will also be utilized. At the same time, as secondary sources, the approaches in articles, analyses and reports written on the 2040 Turkic World Vision Document will also be evaluated. Based on the fact that the 2040 Turkic World Vision Document has been accepted by all member heads of state, it is assumed that the document sets out the official goals of the OTS and the steps to be taken in the following process are in line with these goals. However, the compatibility between the declarations signed after the summits held after the 8th Summit and the goals in the Turkic World 2040 Vision Document was also evaluated.

Keywords: *the Organization of Turkic States, Turkic World, Cooperation, 2040 Vision Document*

Giriş

Türk Devletleri arasında 1992 yılında Devlet Başkanları düzeyinde başlayan zirveler, 2009 yılındaki Nahçıvan Antlaşması'yla Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi (Türk Konseyi) 'nin kurulmasıyla kurumsallaşma yönünde başka bir aşamaya geçmiştir. Türk Konseyi'nin adı 2021 yılındaki 8. Zirvede Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmiştir. Aynı zirvenin sonuç bildirgesinde, Nursultan Nazarbayev'in başlattığı ve Türk Devletlerinin ortak çıkarlarının bulunduğu alanlarda iş birliği sürecine rehberlik edeceği düşünülen "Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi" stratejik bir belge olarak kabul edilmiştir. Geleceğe yönelik hedeflerin ve bu hedeflere yönelik sürecin nasıl işleyeceğine dair bir belgenin ortak karar ile yayımlanmış olması, Türk Devletleri arasındaki ilişkilerin ve TDT'nin geleceğine dair değerlendirmeler açısından önemli bir kaynak olarak görülebilir. Bu çalışmada Türk Dünyası 2040 Vizyon belgesinin içerik analizi yapılarak, TDT'nin hedefleri ve öncelikleri değerlendirilecektir. Aynı zamanda diğer zirve bildirileri üzerinden Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nde hedef olarak gösterilen ya da üzerinde durulan hususlardaki ilerlemeler incelenecektir. Türk Dünyası 2040 Vizyonu belgesi üzerinden yapılan içerik analizi neticesinde öne çıkan hedefler ve iş birliği alanları değerlendirilecek olup, Vizyon belgesindeki tüm konular ayrı ayrı değerlendirilmeyecektir.

Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nin duyurulduğu İstanbul'daki 8. Zirve TDT'nin önemli zirvelerinden biri olarak kabul edilebilir. 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen Zirve'nin sonuç bildirisinin ilk maddesinde örgütün isim değişikliği yer almıştır. Bildirinin ikinci maddesinde Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi yer almış ve şöyle yazılmıştır:

"2. Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı – Elbaşı ve Türk Devletleri Teşkilatı Onursal Başkanı Sayın Nursultan Nazarbayev tarafından başlatılan 'Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nu, Türk Devletlerinin ortak çıkarlarının bulunduğu muhtelif alanlarda geleceğe dönük işbirliğine rehberlik edecek stratejik bir belge olarak kabul ettiklerini ve uygulanması için '2022 2026 Türk Devletleri Teşkilatı stratejik yol haritası' hazırlanması talimatını verdiklerini;"(TDT Sekizinci Zirve Bildirisi, 2021:1).

Türk Dünyası 2040 Vizyonu; Siyasi ve Güvenlik İşbirliği, Ekonomik ve Sektörel İşbirliği, Halklar Arası İşbirliği ve Üçüncü Taraflarla İşbirliği olmak üzere dört ana başlıktan oluşan 17 sayfalık bir belge olarak yayınlanmıştır. Siyasi ve Güvenlik İşbirliği başlığı altında, Siyasi İşbirliği ve Güvenlik İşbirliği alt başlıkları; Ekonomik ve Sektörel İşbirliği başlığı altında, Ekonomik İşbirliği, Nakliye ve Gümrük, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Enerji, Turizm, Sağlık, Çevre ve Tarım alt başlıkları; Halklararası İşbirliği başlığı altında, Kültür, Eğitim ve Bilim, Gençlik ve Spor, Diaspora, Enformasyon ve Medya ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İşbirliği alt başlıkları; Üçüncü Taraflarla İşbirliği başlığı altında ise, Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği ve İnsani Konularda Yardım ve Kalkınma Alanında İşbirliği alt başlıkları yer almıştır (Türk Dünyası 2040 Vizyonu, 2021). Türk Devletleri arasında işbirliğini ve işbirliği kapasitesini artırmayı hedefleyen bir çerçeve belge olan Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda *"Önümüzdeki yirmi yılda Türk Devletleri Teşkilatı'nın önceliklerinin, gelişiminin ve gidişatının bir sonraki aşamasına rehberlik etmek için aşağıdaki hususlara daimi bağlılığımızı beyan ederiz"* cümlesinin ardından hedefler sıralanmış ve

ardından *"bu amaçla, biz Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki Devlet Başkanları olarak, ilgili kurumlarımıza aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesi talimatını vermeyi kararlaştırdık"* cümlesi yer almış ve sonrasında iş birliği konularına yönelik alt başlıklara geçilmiştir (Türk Dünyası 2040 Vizyonu, 2021:1). 20 yıllık hedeflerin açıklandığı bir belgenin yayınlanmasının üstünden henüz üç yıl geçmiş olmasından dolayı hedeflerin gerçekleşme durumlarının muhasebesi için henüz çok erkendir. Her ne kadar Türk Dünyası 2040 Vizyonu bağlayıcı bir belge olmasa da ortak çıkarların oluşturulması ve çıkarlar üzerinden iş birliği sürecinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi için çerçeve bir belgenin devlet başkanları düzeyinde *"…aşağıdaki hususlara daimî bağlılığımızı beyan ederiz"* ve *"… aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesi talimatını vermeyi kararlaştırdık"* şeklinde kaleme alınmış olması diplomatik bir belge için bağlayıcılık ifadeleri olarak kabul edilebilir (Türk Dünyası 2040 Vizyonu, 2021:7). Bundan dolayı Türk Devletleri arasındaki iş birliği ve TDT'nin kurumsallaşma süreci, Türk Dünyası 2040 Vizyonu üzerinden, hedefler ve ulaşılan sonuçlar bağlamında analiz edilebilir.

1. Türk Dünyası 2040 Vizyonu'ndaki Hedefler

Türk Dünyası 2040 Vizyonu belgesinde TDT için hedef olarak belirtilen 39 cümle tespit edilmiştir. Hedefler tespit edilirken cümle içerisinde hedef ve amaç bildiren ifadeler dikkate alınmıştır. Belgede iş birliği alanlarına yönelik alt başlıklara geçilmeden önce Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nin hazırlanma gerekçeleri de ortaya koyulmuştur. Hedeflerin tespitinde bu giriş bölümü dikkate alınmış ve hem bu belgenin oluşturulma gerekçeleri hem de bu belgede TDT'nin hedeflerine yönelik cümleler bir arada incelenmiştir. Dolayısıyla hedeflerle birlikte Vizyon Belgesi'nin hazırlanma gerekçeleri ve içeriğine ilişkin özellikler hedefler bağlamında değerlendirilmiştir. Tespit edilen hedefler Tablo 1'de 2040 Vizyon Belgesi'nde yer alan ifadelerle birlikte verilmiştir.

Tablo 1: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesinde Tespit Edilen Hedefler

Hedefler	Belgede yer alan ifadeler
Uluslararası uyum	*Devletlerimizi, toplumlarımızı ve kurumlarımızı ortaya çıkan gerçeklere adapte etmemiz gerekmektedir.*
Uluslararası uyum	*Uluslararası sistem, evrensel değerleri teşvik etmeye devam ederken tüm ülkelerin güvenliğine ve refahına katkıda bulunmalıdır. Bölgesel kuruluşlar, çok ihtiyaç duyulan bu küresel çabanın desteklenmesinde önemli rol oynayabilirler. Bu anlayışla, mevcut belge, bölgesel düzeydeki gerçek ihtiyaçlardan kaynaklanan ve aynı zamanda küresel dinamiklerin farkındalığına dayanan bir vizyon ortaya koymaktadır.*
Uluslararası uyum	*Türk Dünyası 2040 Vizyonu üyelerinin zamanımızın zorluklarını bireysel ve toplu olarak karşılama kapasitesini desteklemek için böyle bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır.*
Uluslararası uyum ve barışın desteklenmesi	*Küresel ve bölgesel jeopolitik gerçeklerin bilincinde olan Teşkilat, bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve refahın elde edilmesi için yapıcı bir şekilde işbirliğinde bulunmaya istekli tüm ortakları dahil etmeye hazır, olumlu ve giderek daha yetenekli bir grup olarak işlev görmeye çalışacaktır.*
Uluslararası iş birliği	*Bu süreçte Teşkilat, uluslararası hukuku ve uluslararası alanda öngörülebilir bir durumu desteklemeyi amaçlayan çok taraflı işbirliği kültürünü destekleyecektir.*
Uluslararası İş birliği	*Üye Devletlerin politikalarını küresel sağlık vizyonu ve hedefleriyle uyumlu hale getirmek için DSÖ gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi*
Uluslararası iş birliği	*Kamu diplomasisi programları ve faaliyetleri yoluyla ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde sorumlu ve işbirlikçi bir bölgesel aktör olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın rolünün ve faaliyetlerinin güçlendirilmesi,*

Uluslararası iş birliği	*Küresel yönetime katkıda bulunmak için ortak çıkarları paylaşan uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi,*
Uluslararası iş birliği	*Türk Devletleri Teşkilatı'nın BM, BM organları ve ihtisas kuruluşları ile bölgesel ve küresel sahiplenme gereklerine dayanan ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak küresel işbirliği gündemine ayak uydurulması,*
Uluslararası iş birliği	*BM reformunun gerekliliği konusunda birlikte çalışılması, -Uluslararası alanda kabul görmüş kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunmak için Üye Devletler arasında yakın işbirliği sağlanması,*
Uluslararası iş birliği	*Küresel yönetişime katkıda bulunmak için ortak hedefleri paylaşan uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla somut ortak projeler yürütme,*
Uluslararası iş birliği	*Teşkilatın inşa etmeyi amaçladığı işbirliği, gelişme ve dayanışma alanı, Üye Devletler arasındaki kardeşlik bağıyla kurulan karşılıklı çıkarlar, güven ve saygıya dayanmayı hedeflemektedir. Daha geniş hedefleri göz önüne alındığında, diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla olumlu etkileşim Teşkilat için kilit bir eylem planı olacaktır.*
İş birliği sürecinin desteklenmesi	*Devam eden bu sürecin ileriye dönük, gerçekçi bir vizyonla desteklenmesi gerekmektedir.*
İş birliği sürecinin desteklenmesi	*ulusal kapasiteleri uyumlu hale getirerek, bunu daha etkin bir şekilde başarmak için önemli bir araç olarak hizmet etmeye devam edecektir.*
İş birliğini derinleştirmek	*devam eden kurumsallaşmış işbirliğini derinleştirmeyi hedefleyerek;*
Küresel ortak malların oluşturulması	*Üye Devletler ve halklarının işbirliğine dayalı sinerjisinin, küresel ortak malların geliştirilmesine ve korunmasına katkıda bulunmak ve yeterli işbirliği mekanizmaları ile daha temsili ve katılımcı bir uluslararası düzen oluşturmak için kanalize edilmesi,*
Ekonomik iş birliğinin derinleştirilmesi	*Üye Devletler arasındaki ekonomik işbirliğinin ve etkileşimin derinleştirilmesi,*
Ticari koridorları bağlayan ekonomik bir gruba dönüşmek	*Üye Devletlerin, bölgesel ve küresel ekonomik istikrara katkıda bulunan Doğu ve Batı - Kuzey ve Güney ticaret koridorlarını birbirine bağlayan güçlü bir bölgesel ekonomik gruba dönüştürülmesi,*
Ticaret hacminin artırılması	*Ticaret tamamlayıcılıklarını artırmayı, ticareti kolaylaştırmayı ve ticarette miktar kısıtlamalarını ve tarife dışı engelleri ortadan kaldırmayı amaçlayan politikalar yoluyla Üye Devletler arasındaki ticaret hacminin artırılması,*
Ticari bağları kolaylaştırmak ve güçlendirmek	*Sınır geçişleri için gümrük ve transit prosedürlerini kolay ve uyumlu hale getirerek Üye Devletler arasında kesintisiz, entegre, verimli, hızlı ve sürdürülebilir çok modlu bağlantısallığın oluşturulması,*
Ulusal para birimleriyle ticaret	*Yabancı para bağımlılığını azaltmak ve karşılıklı çıkar temelinde dış finansal yayılmalara karşı korunmak için Üye Devletler arasındaki ticarette ulusal para birimlerinin payının artırılması,*
Lojistiği kolaylaştırmak	*Taşımacılık operasyonlarını minimum lojistik maliyetlerle hızlandırmak için transit geçişler de dahil olmak üzere Üye Devletlerin taşımacılık sektörlerini liberalleştirilmesi ve Hazar Geçişli Uluslararası Doğu Batı Orta Ulaştırma Koridoru boyunca verimli, istikrarlı, hızlı ve sorunsuz taşımacılığın önündeki fiziksel olmayan engellerin ortadan kaldırılması,*
Refahı artırmak	*Türk Devletlerinde daha müreffeh bir topluluk oluşturmak için Üye Devletlerde ekonomik, sosyal ve kurumsal reformların desteklenmesi,*
Siyasi, ekonomik ve sosyal standartların yükseltilmesi	*Yönetişimi güçlendirmek ve toplumlarımızın siyasi, ekonomik ve sosyal standartlarını yükseltmek için Teşkilatın işbirliği platformunun kullanılması,*
Orta Koridorun entegre edilmesi	*Üye Devletlerin ortak çıkarları için mevcut ve muhtemel bölgesel ulaşım koridorlarından yararlanılması ve bunların Hazar Geçişli Uluslararası Doğu Batı Orta Ulaştırma Koridoruna entegre*

	edilmesi,
Enerji alanında stratejik ortaklık	*Politikaların koordinasyonu yoluyla enerji alanında Üye Devletler arasında stratejik ortaklık kurulması,*
Enerji alanında iş birliği	*Üye Devletler arasındaki enerji işbirliğinin saf bir tedarikçi-tüketici ilişkisinden, enerji çeşitliliği ve temiz/yeşil enerjiye vurgu yaparak enerji güvenliğini ve verimliliğini destekleyen daha ileri teknoloji tabanlı işbirliğine kaydırılması,*
Sınır ötesi elektrik bağlantılarının kurulması	*Üye Devletlerin artan elektrik talebini karşılamak için entegre şebeke sistemi aracılığıyla verimli sınır ötesi elektrik ara bağlantılarının kurulması,*
Bilgi entegrasyonu	*Bölgeler arası dijital bağlantısallık kurulması, Üye Devletlerde dördüncü Sanayi Devrimi'nin desteklenmesi ve Büyük Veri kullanımı yoluyla küresel bilgi tabanlı ekonomi ile daha iyi entegrasyon sağlanması,*
Dijital teknolojilerin yaygınlaştırılması	*Dijital, yeşil ve akıllı ekonomilere ve akıllı şehirlere dönüşümü desteklemek için dijital teknolojilerin ve yapay zekanın çeşitli alanlarda kullanılması,*
Uzay alanında iş birliğinin teşviki	*Uydu teknolojisinde işbirliğinin geliştirilmesi, uzay ajansları ve ilgili kurumlar arasındaki ortaklıkların teşvik edilmesi,*
Turizmde iş birliğini artırmak	*Türk Devletleri Teşkilatı'nın yeni ortak turizm projeleri yoluyla, Üye Devletlerin zengin kültürel ve tarihi mirasının yanı sıra doğal cazibe merkezlerinden daha iyi yararlanmak için bölgenin bir turizm merkezine dönüştürülmesi ve turizm potansiyellerinden tam olarak yararlanmak için antik İpek Yolu boyunca turizm destinasyonlarının çeşitlendirilmesi,*
Turizm yatırımlarının desteklenmesi	*Üye Devletlerde hizmetlerin ve turistik ürünlerin kalitesinin artırılması amacıyla turizm altyapı, üst yapı ve hizmet sektörüne yapılan yatırımların desteklenmesi*
Sağlıkta iş birliğinin artırılması	*Ulusal, bölgesel ve küresel sağlık krizlerine çeşitli ortak eylem ve programlar aracılığıyla yanıt verilmesi için, Türk Devletleri Teşkilatı'nın çatısı altında sağlıkta işbirliği mekanizmalarının güçlendirilmesi*
İdari kapasitelerin geliştirilmesi	*Bu bağlamda, Türk Dünyası 2040 Vizyonu, Üye Devletlerin, halklarının ihtiyaç ve isteklerine hizmet etmek için idari kapasitelerini daha da geliştirmeleri adına bireysel ve ortak eylemi yönlendirecektir.*
Demokratik yönetişimin teşvik edilmesi	*Bu yolda ilerlemek adına her Üye Devletin koşullarına saygı gösterirken genel bir ilke olarak demokratik yönetişimin teşvik edilmesi,*
Kadın erkek eşitliği	*Toplumlarımızda insan güvenliğinin, kadın erkek eşitliğinin, kadınların ve gençlerin güçlendirilmesinin teşvik edilmesi,*
Ulusal ve bölgesel çıkarlarda ortak karar	*Ulusal çıkar niteliği taşıyan hayati mevzuların yanı sıra bölgesel ve küresel konularda siyasi dayanışmayı ve karşılıklı desteği artırmak için hükümetler arası ilişkilerin güçlendirilmesi,*
Halklar arası ortak gelecek oluşturmak	*Türk Devletlerinin vatandaşları arasında Türk işbirliğine aktif katılımları ve ortak geleceklerini oluşturmak için halklararası etkileşimi ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla;*
Ortak Türk Kimliği oluşturmak	*ortak Türk kimliğinin kültürel zenginlik kaynağı olarak teşvik edilmesi,*

Türk Dünyası 2040 Vizyon belgesinde özellikle uluslararası uyum ve iş birliği konularındaki vurgular dikkat çekmektedir. Küresel şartların, gerçeklerin farkındalığı ile hareket eden bir Teşkilat ortaya konulmuş, uluslararası barış ve refahın tesisinde de bölgesel ve küresel örgütlerle iş birliğinin önemine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte TDT'nin kurumsallaşma sürecinin derinleştirilmesi amaçlanmaktadır. Hedeflerin belirtildiği kısımlardaki iyi niyet ve teşvik cümlelerinin dışında en somut amaç ekonomik iş birliği kısmında kendini göstermektedir. Türk Devletleri'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ulaşım

koridorlarını birbirine bağlayan güçlü bir ekonomik grup oluşturma hedefinin yanında Orta Koridorun da güçlendirilmesi ve ülkelerdeki diğer ulaşım hatlarının da Orta Koridora bağlanması hedeflenmektedir. Bununla birlikte Türk Devletleri aralarındaki ticarette ulusal para birimlerini kullanmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir.

Ekonomik, ticari ve lojistik hedeflerin yanında dikkat çekici olan başka hedefler de belirtilmiştir. Üye devletlerin koşullarına saygı gösterme koşuluyla demokratik yönetişimin teşvik edilmesinin belirtilmesi Türk Devletleri arasındaki iş birliği süreçleri açısından hassas konulardan biridir. Demokratikleşme meselesi hızlı bir şekilde egemenliğe bir saldırı olarak yorumlanabilmektedir.

Son olarak kimlik kavramı üzerinden de "teşvik edilmesi" öngörülen bir hedef oluşturulmuştur. "Ortak Türk kimliği" kavramının vizyon belgesinde tüm devlet başkanları tarafından kabul görmüş olması da bu konudaki tartışmalarda sürecin değişim içinde olduğunu göstermektedir (Türk Dünyası 2040 Vizyonu, 2021:3). Nitekim bağımsızlığın ilk yıllarında Türk Devletleri egemenlik ve ulusal kimlik noktasında, özgün şartlarına dayalı olarak haklı bir biçimde, daha "kıskanç" bir yaklaşım ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşım hem doksanlı yıllardaki zirve toplantılarına hem de 2009 sonrasında Türk Konseyi'nin çalışmalarına yansımış ve "Türk Devletleri" yerine genellikle "Türk Dili Konuşan Ülkeler" adlandırması tercih edilmiştir. Türk Konseyi'nin isim değişikliği ile eş zamanlı olarak kabul edilen 2040 Vizyon belgesinde de "Ortak Türk Kimliği"nin teşvik edilmesi ifadesi bu hususdaki değişimi açıkça yansıtmaktadır.

2. İş Birliği Alanları

Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda iş birliği alanlarına yönelik yukarıda bahsedildiği gibi dört ana başlık vardır ancak bu başlıkların hepsi aynı ağırlığa sahip değildir. Bu çalışmada alt başlık olarak verilen iş birliği alanlarının yanında en sık vurgulanan iş birliği alanları tespit edilmiş ve aşağıdaki Tablo 2'de iş birliği konuları vurgulanma sıklığına göre sıralanmıştır. Eğer 2040 Vizyon belgesi üzerinden TDT'nin iş birliği çalışmalarının devam ederse, TDT'nin ağırlıklı olarak ekonomik alanda iş birliğini güçlendireceği görülmektedir. Ekonominin ardından ise en çok vurgulanan iş birliği alanları bilim, teknoloji, çevre, enerji ve lojistik olarak devam etmektedir. Siyasi, güvenlik ve hukuk alanındaki iş birliği vurguları diğer alanlara göre çok daha az vurgulanmıştır. Kültürel alandaki iş birliğinin hemen ardından sağlık alanındaki iş birliği konularının ön plana çıkmasında ise şüphesiz belgenin hazırlandığı dönemin Covid-19 salgın sürecine denk gelmesinin etkisi bulunmaktadır.

Tablo 2: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesinde İş Birliği Konularının Geçme Sıklığı

İş Birliği Alanı	Geçme Sıklığı
Ekonomi	36
Bilim Eğitim	24
Bilişim Teknoloji	19
Çevre	18
Enerji	15
Lojistik	15
Kültürel	14
Sağlık	10
Diaspora	8
Turizm	8
Medya	7

Siyasi	5
Tarım	5
Güvenlik	4
Spor	4
Hukuk	3
Göç	2
Doğal Afetler	2

2040 Vizyon belgesinde ekonomiyle ilgili konular hem her ülkenin ekonomik kalkınma süreçlerinin teşvik edilmesi hem de devletlerarası iş birliği konularında ele alınmıştır. TDT ülkelerindeki ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi, Özel sektörün desteklenmesi, ekonomik büyümenin ve sosyoekonomik kakınmanın teşvik edilmesi için finansal ve yatırım araçlarının geliştirilmesi, uluslararası fonların ve ağların büyük ölçekli yatırımları gerçekleştirmek için harekete geçirilmesi vurgulanan önemli hususlar arasındadır. Belgede doğrudan yabancı yatırımın teşvik edilmesinin yanında bölge içi yatırımların teşvik edilmesi için de iş birliğinin güçlendirilmesi vurgulanmıştır. TDT'nin kurumsallaşmasına kadar geçen süre zarfında ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik hedefler zirve bildirilerinin tamamında görülmektedir. Özellikle son on yıl içerisinde Teşkilat'ın kurumsallaşması yönünde de çok önemli adımlar atılmış olmasına rağmen Teşkilat'ın ekonomik potansiyelinin tam olarak iş birliği sürecine yansıtılamadığı görülmektedir (Bagirov, 2022:68). Bu bağlamda 2040 Vizyonu çerçevesinde ekonomik çıkarılması öne çıkarılması gelecek yıllarda daha sistemli ve ekonomik iş birliği alanında da kurumsallaşmaya dönük adımların atılacağının göstergesidir.

Ekonomik alanda iş birliği konuları diğer pek alanla bağlantılı bir şekilde yazılmıştır. Özellikle enerji, lojistik, turizm, tarım ve bilişim-teknoloji alanlarıyla ilgili iş birliği hedefleri ekonomik iş birliği ile bağlantılı olarak verilmiştir. Ekonomiyle doğrudan bağlantılı olarak vurgulanan önemli iş birliği alanlarından biri olarak lojistik ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda *"Üye devletlerin, bölgesel ve küresel ekonomik istikrara katkıda bulunan Doğu ve Batı – Kuzey ve Güney ticaret koridorlarını birbirine bağlayan güçlü bir bölgesel ekonomik gruba dönüştürülmesi"* hedefi TDT'nin makro ölçekli önemli hedeflerinden biri olarak görülmektedir. Bölgesel ekonomik gruba dönüşmek için lojistik hatların geliştirilmesi, gümrük geçişlerinin kolaylaştırılması, ortak gümrük tarifelerinin uygulanması, hukuki ve bilişim alanındaki alt yapıların ortaklaştırılması meseleleri, bu süreçte TDT'nin temel hedefleri olarak öne çıkacaktır. Belgede Kuzey-Güney ticari koridoru da belirtilmiştir ancak esas üzerinde durulan hattın Doğu-Batı ticari koridoru olduğu açıkça görülmektedir. Doğu Batı Orta Ulaştırma Koridoru'na ilişkin Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

- *... Hazar geçişli Uluslararası Doğu Batı Orta Ulaştırma Koridoru boyunca verimli, istikrarlı, hızlı ve sorunsuz taşımacılığın önündeki fiziksel olmayan engellerin kaldırılması, ...*
- *Üye Devletlerin ortak çıkarları için mevcut ve muhtemel bölgesel ulaşım koridorlarından yararlanılması ve bunların Hazar geçişli uluslararası Doğu Batı Orta Ulaştırma koridoruna entegre edilmesi, ...*
- *Hazar geçişte uluslararası Doğu - Batı Orta Koridorunu Doğu ile Batı arasındaki en kısa ve en güvenli ulaşım bağlantısı haline getirme ve üye devletleri bu koridor üzerinden bölgesel ve küresel tedarik ve üretim zincirlerine dahil etme, ...*
- *Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru için taşımacılık ve yük ile ilgili teknik standartları uyumlu hale getirme, ...*

- *Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru için taşımacılık politikalarını ve yük ile ilgili teknik standartları uyumlu hale getirme,*
- *Çeşitli uluslararası ekonomi platformlarında Zengezur Koridoru'nun ortaklaşa tanıtımını yapma* (Türk Dünyası 2040 Vizyonu, 2021:4-5).

Orta Koridor Çin'den Avrupa'ya uzanan alternatif ticari rotalar arasında 10-15 günlük süreyle en avantajlı güzergâh olarak görülmektedir (Beylur vd., 2022:17). Bundan dolayı sadece TDT üyeleri açısından değil rotayı kullanacak olan tüm devletler açısından önemli bir avantaja sahiptir. Bu durum Orta Koridor üzerinden bölgesel ve uluslararası iş birliği ihtimallerini de güçlendirmektedir. 2040 Vizyon belgesinde Orta Koridorla ilgili yukarıdaki ifadelerin yanında doğrudan Doğu Batı Orta Ulaştırma Koridoru'nun adının geçmediği yerlerde de ekonomi, enerji ve lojistik alanındaki iş birliği konusundaki hedeflerde de Orta Koridoru destekleyecek hedefler yer almaktadır. Örneğin enerji alanında TANAP ve TAP gibi stratejik enerji altyapı projelerinin geliştirilmesi, Entegre Türk Enerji Pazarı'nın kurulması konuları dikkat çekmektedir.

Türk Devletleri arasındaki iş birliğinin temel motivasyon kaynaklarından biri olan ortak tarih ve kültür 1992 yılından günümüze kadar hem Zirve toplantılarının sonuç bildirgelerinde hem de karşılıklı ikili ziyaretlerde sürekli dile getirilen bir konu olmuştur. Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda kültür, bilim ve eğitim konularında ortak değerler vurgusu yapılmaya devam etmiştir. Bunun yanında Türk Devletleri'ndeki yükseköğretim kurumları arasındaki iş birliklerini artırmaya ve geliştirmeye yönelik hedeflere yer verilmiştir. TDT'ye üye devletlerdeki yükseköğretim kurumları arasındaki müfredatın ve kredi sisteminin uyumlu hale getirilmesini teşvik etmek, yükseköğretim kurumları arasındaki iş birliği sürecinde Türk Üniversiteler Birliği'ni iş birliğinin öncü mekanizmasına dönüştürmek ve öğrenci ve akademik personel hareketliliğini artırmayı teşvik etmek 2040 Vizyonu'nda belirtilen konular arasındadır.

3. Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesinden Sonra

Türk Dünyası 2040 Vizyonu'un ilan edildiği 2021 yılından sonra TDT'nin 2 olağan 1 olağanüstü 1 gayriresmi zirve olmak üzere toplam 4 zirve toplantısı gerçekleştirilmiştir. 11 Kasım 2022 tarihinde Semerkant'ta gerçekleştirilen TDT Dokuzuncu Zirve Bildirisinde TDT üye devletlerinin "Türk Dünyası Vizyonu 2040'ın uygulanması için '2022-2026 TDT Stratejisi'ni uygun buldukları" belirtilmiştir. Semerkant Zirvesi'nde 2040 Vizyon'undaki önemli hedeflerden biri olan Orta Koridor'un teşvik edilmesiyle ilgili önemli adımların atıldığı görülmektedir. 27 Haziran 2022'de Bakü'de Azerbaycan-Kazakistan-Türkiye Dışişleri ve Ulaştırma Bakanları Birinci Üçlü Toplantısı, 2 Ağustos 2022'de Taşkent'te Azerbaycan-Türkiye-Özbekistan Dışişleri, Ticaret/Ekonomi ve Ulaştırma Bakanları toplantısında sağlanan başarılardan duyulan memnuniyet Zirve bildirisine yansımıştır (TDT Dokuzuncu Zirve Bildirisi, 2022:2). Semerkant Zirvesi'nde Kazakistan tarafından önerilen ve TDT üyeleri tarafından desteklendiği açıklanan "TURANSEZ" özel ekonomik bölgesini kurma teklifi yine Orta Koridor için önemli bir adım olarak kabul edilebilir (TDT Dokuzuncu Zirve Bildirisi, 2022:4). TDT Üye Ülkeleri Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması'nın imzalanması ve Ulaştırma Bağlantılılık Programı'nın kabul edilmesi, TDT Hükümetler Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Anlaşma da bu bağlamda gerçekleşen gelişmeler olarak Semerkant Bildirisi'nde takdirle karşılanmıştır. Bunların yanında Zengezur Koridoru'nun en yakın zamanda açılması yönündeki ortak beyan, Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun kapasitesinin artırılması, Özbekistan-Kırgızistan-Çin ve Tirmiz-Mezar-ı Şerif-Kabil-Peşaver demiryolu hatlarının inşasına yapılan vurgular 2040 Vizyonu'ndaki devamlılığı göstermesi açısından önemlidir (TDT Dokuzuncu Zirve Bildirisi, 2022:4-5).

16 Mart 2023 tarihinde Ankara'da "Afet-Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım" temasıyla gerçekleştirilen Olağanüstü Zirve, Türkiye'deki 6-7 Şubat depremlerinden hemen sonra toplanmıştır. Zirve temasıyla bağlantılı olarak gerçekleşen olağanüstü zirvede de Türk Dünyası 2040 Vizyonu'na atıf yapılarak, bu belgedeki hedefler doğrultusunda doğal afetlerin önlenmesi, müdahalesi ve üstesinden gelinmesi için ikili ve çok taraflı iş birliği yönünde kararlar alınmıştır (TDT Ankara Olağanüstü Zirve Bildirisi, 2023:1).

3 Kasım 2023 tarihinde Astana'da gerçekleştirilen 10. Zirve bildirisinin giriş kısmında *"… Nahçıvan Anlaşması, Türk Dünyası Vizyonu-2040 ve TDT Stratejisi 2022-2026 belgelerinin amaç ve ilkeleri doğrultusunda işbirliğini ve dayanışmayı derinleştirme ve genişletme taahhütlerini yineleyerek;"* cümleleri yer almaktadır. TDT'nin iş birliği alanlarının çoğundaki önemli gelişmeleri vurgulayan, üye devletlerin yapılan organizasyonlar, imzalanan anlaşmalar ile ilgili takdirlerini ve mevcut hedefleri teşvik etmeyi beyan ettikleri cümlelerin yanında, bu zirve bildirisinde Türk Dünyası 2040 Vizyonu'ndaki ekonomik, ticari ve lojistik alanındaki hedeflere yönelik atılan adımlar belirtilmiş ve Orta Koridor'a yönelik hedefler ve çalışmalar daha sık bir şekilde vurgulanmıştır (TDT Onuncu Zirve Bildirisi, 2023).

Sonuç

2021 yılındaki TDT'nin 8. Zirvesinde ilan edilen Türk Dünyası 2040 Vizyonu, TDT'nin hedeflerini geçmiş zirve toplantılarına nazaran daha sistemli bir şekilde tasnif ederek sunmuş ve TDT'nin yol haritasına ilişkin bir çerçeve metin ortaya çıkarmıştır. 2040 Vizyon belgesindeki ifadeler genellikle ortak beklentileri ve hedefleri daha yumuşak ifadelerle teşvik etmek üzerine olmakla birlikte, sonrasındaki gerçekleştirilen toplantı, organizasyon ve anlaşmalarla bu hedefleri somutlaştırma yönündeki iradesini de göstermektedir. 2021 sonrasında gerçekleştirilen bütün zirve toplantılarının sonuç bildirilerinde 2040 Vizyonu'na bağlılığın bildirilmesi ve Vizyon belgesindeki vurgulanan hedeflere yönelik atılan adımların görülmesi, TDT'nin öncelikli hedeflerinin de netleştiğini göstermektedir. TDT'nin iş birliği alanları resmi olarak 31 farklı alanda tasniflenmiş olsa da bu başlıklar içerisinde ekonomi ve lojistik meseleleri geleceğe yönelik TDT ülkelerinin daha uzun vadeli ve önemli ortak çıkar alanı olarak öne çıkmaktadır. Bilim, bilişim, teknoloji, çevre, enerji ve hukuk alanındaki iş birliği konuları da büyük oranda ekonomik iş birliğini geliştirmeye ve TDT üyelerinin küresel ticari ağlar içinde bir koridor bölge oluşturma çabasına yönelik birbiriyle bağlantılı konulardır. Uluslararası örgütlerin başarısı ve işlevselliği büyük oranda üyeler arasında ortak çıkarların var olması ya da oluşturulmasıyla mümkündür. Bu bağlamda TDT'nin özellikle Doğu-Batı arasında Orta Koridoru oluşturma yönündeki hedefi tüm üye ülkeler açısından en büyük ortak çıkar alanı olarak görünmektedir. Türk Devletlerinin ortak tarih ve kültür zemininde başlattıkları iş birliği süreçleri Orta Koridor üzerinden tüm üyelerin kazandığı ekonomik bir zemine taşınmaktadır.

KAYNAKÇA

Baghirov, O. (2022). "The Organization of Turkic States' Economic Potential and Cooperation Prospects among its Members". *Perceptions,* 27(1), 53-73.

Beylur, S., Zhanaltay Z., Hanayi, O., Khitakhunov, A. (2022). *Tarihi İpek Yolunun Yeniden Canlandırılmasında Orta Koridor – Mevcut Durum – Potansiyel – Güncel Meseleler.* Rapor. Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme – Araştırma Dizisi, Yayın No:7.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu. (2021). https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf . (18.04.2024).

TDT Sekizinci Zirve Bildirisi. (2021). Türk Devletleri Teşkilatı Sekizinci Zirve Bildiri, İstanbul, Türkiye. https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler . 20.04.2024.

TDT Ankara Olağanüstü Zirve Bildirisi. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi. https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler . 20.04.2024.

TDT Dokuzuncu Zirve Bildirisi. (2022). Türk Dvletleri Teşkilatı Dokuzuncu Zirvesi Semerkant Bildirisi. https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler . 20.04.2024.